Korupciniai nusikaltimai ir atsakomybė. Korupcijos rizikos viešuosiuose pirkimuose.

Antikorupcinio švietimo skyrius
Daina Paštuolienė
2025-01-30

Turinys

- Korupcijos samprata
- Korupciniai nusikaltimai
- Viešųjų pirkimų priežiūra
- Korupcijos rizikos viešuosiuose pirkimuose
- Korupcijos pasireiškimas Lietuvoje
- Naudingi šaltiniai

Korupcijos samprata

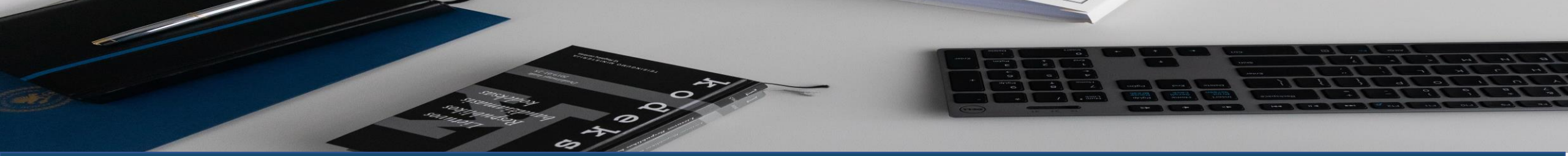

Korupcija -

bet koks asmenų, dirbančių **valstybinėje tarnyboje** (valstybės politiko, teisėjo, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ir kito jam prilyginto asmens) arba **privačiame sektoriuje**, elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų, teisės aktuose ar įmonių vidaus taisyklėse nustatytų elgesio standartų, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims, ir taip pakenkiant valstybės, visuomenės ar atskirų fizinių arba juridinių asmenų interesams.

KORUPCIJOS PRIEŽASTYS

- Socialinės
- Teisinės
- Finansinės
- Institucinės
- **Visuomenės pilietiškumo stoka**

KORUPCIJOS PASEKMĖS

- Poveikis ekonomikai
- Poveikis valstybės valdymui
- Socialiniai padariniai
- Politiniai padariniai
- Įtaka tarptautiniams santykiams

Korupcijos kaina
nuo 3.52 % iki 11.42 % BVP

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos skirstomos:

- **Sisteminė (didžioji) korupcija** – atvejai, kai verslo subjektai kyšius moka aukštesnio lygio valstybės tarnautojams ar politikams, siekdami palankių sprendimų jų verslui priėmimo ar gauti valstybinių užsakymų.

- **Smulkioji korupcija** – tai gyventojų mokamas neteisėtas atlygis žemesnio rango valstybės tarnautojams, siekiant išvengti nuobaudos ar norint gauti viešąsias paslaugas, išvengiant biurokratinių procedūrų ar galimo sprendimų priėmimo vilkinimo.

Pagrindiniai korupcinio pobūdžio pažeidimų veikimo bruožai:

1. Ne mažiau kaip dviejų šalių dalyvavimas (t. y. „duodantysis – imantysis“);
2. Turimi asmens įgaliojimai;
3. Naudos sau ar kitiems siekimas;
4. Elgesys priešingas turimiems įgaliojimams;
5. Slaptas veikimas.

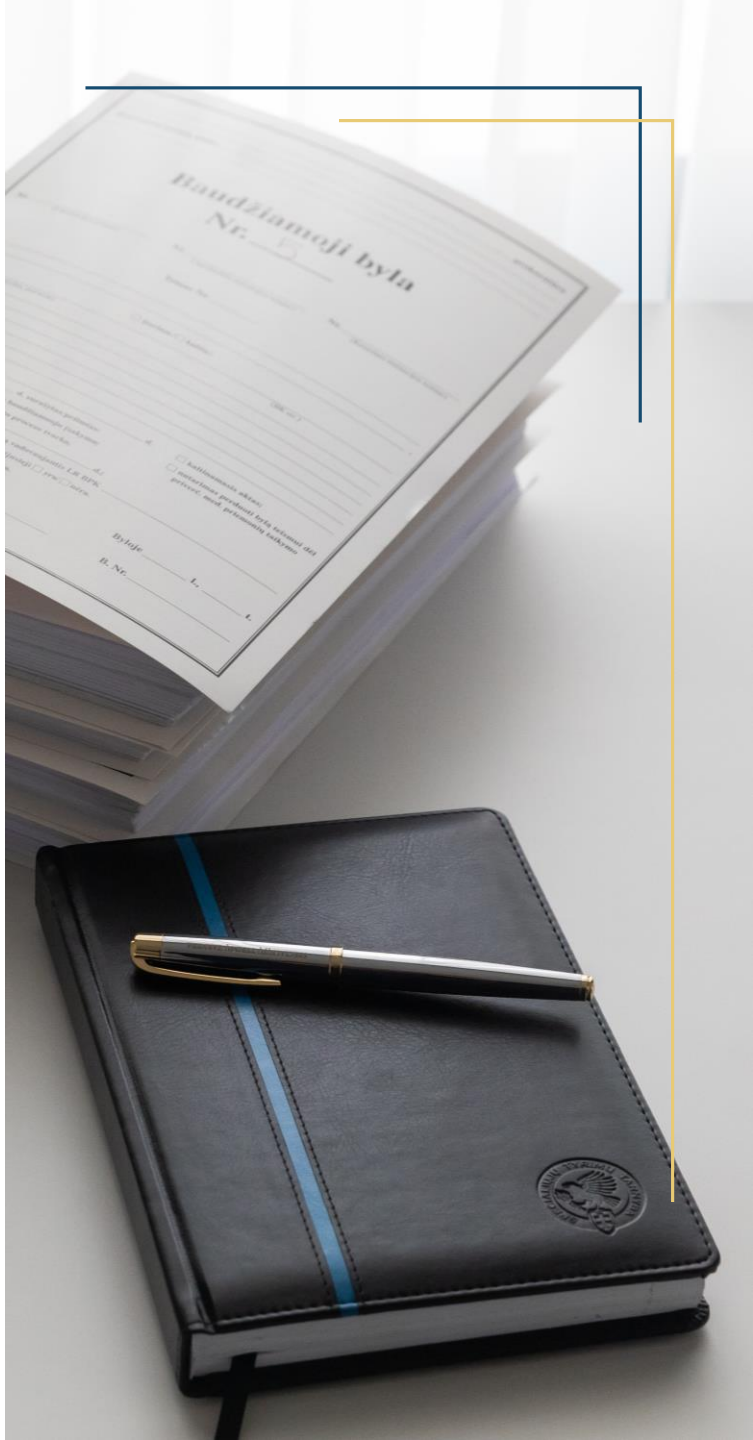

Veiklos kryptys

Korupcinių nusikaltimų tyrimas

Korupcijos prevencija

Analitinė antikorupcinė žvalgyba

Antikorupcinio sąmoningumo didinimas

Korupciniai nusikaltimai

LR Baudžiamasis kodeksas

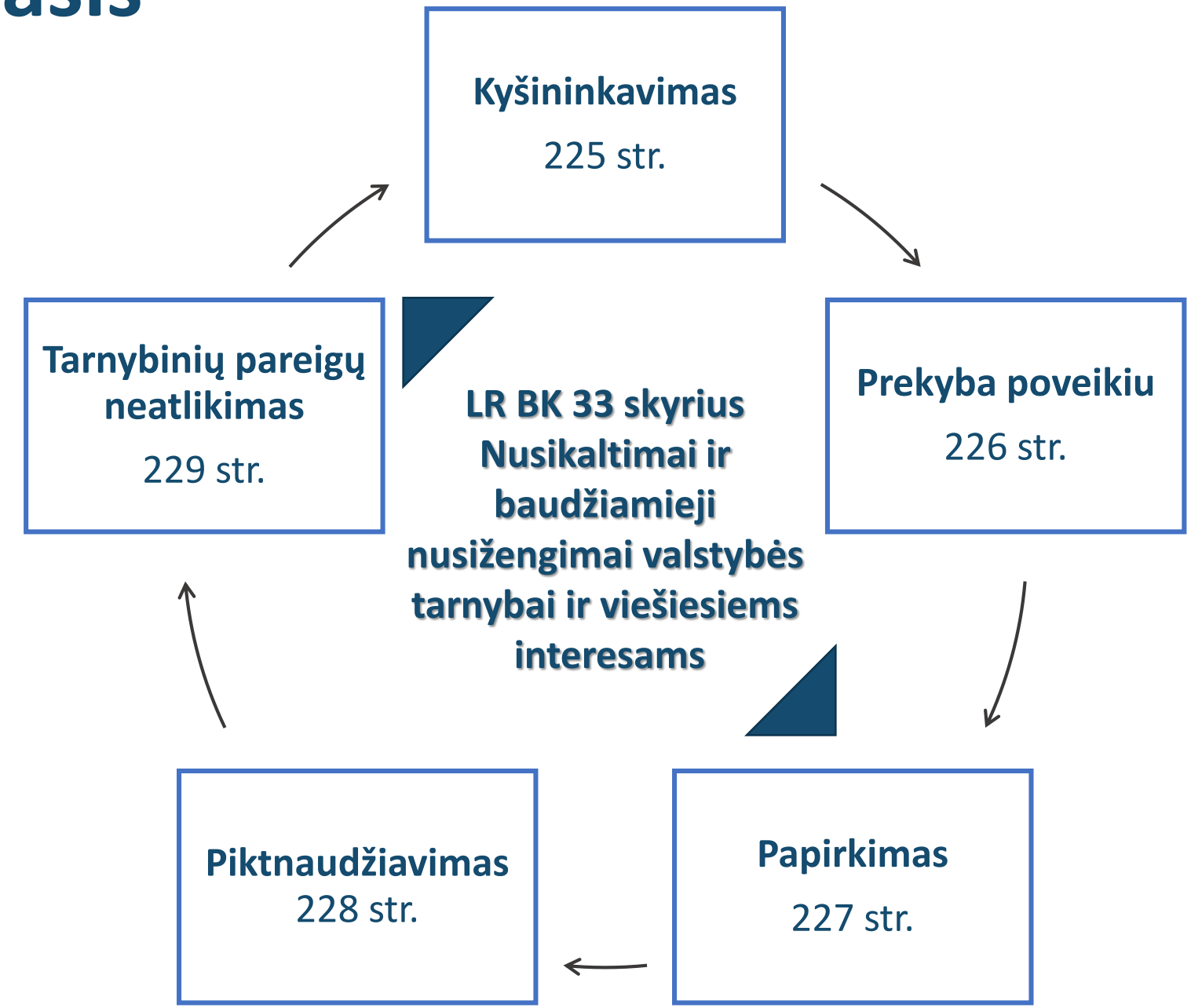

Kyšininkavimas (BK 225 str.) -

tai veikos, kuriomis valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo neteisėtai gauna ar siekia gauti naudos, t. y. bet kokio turto ar turtinių paslaugų už jo, kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens, teisėtą ar neteisėtą veikimą vykdant tarnybinius įgaliojimus duodančio kyšį ar kito asmens naudai.

Subjektas – valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, taip pat juridinis asmuo.

Kyšininkavimas

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 225 straipsnis numato 5 savarankiškas kyšininkavimo formas:

- **kyšio priėmimą,**
- **pažadą priimti kyšį,**
- **susitarimą priimti kyšį,**
- **kyšio reikalavimą,**
- **kyšio provokavimą.**

Nusikaltimas laikomas baigtu nuo bent vienos iš paminėtų alternatyvių veikų atlikimo momento.

Baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą diferencijuojama

Pagal kyšio nulemiamų veiksmų pobūdį:

- už kyšį atliekami teisėti veiksmai (mažesnio pavojingumo veika);
- už kyšį atliekami neteisėti veiksmai (didesnio pavojingumo veika);
- už kyšį suteikiama išimtinė padėtis ar palankumas

Pagal gaunamo kyšio vertę:

- mažiau negu 1 MGL (iki 50 EUR) – baudžiamasis nusižengimas (bauda arba areštas);
- nuo 1 MGL iki 250 MGL (nuo 50 iki 12. 500 EUR) – apysunkis nusikaltimas (bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki 7 m.);
- virš 250 MGL (virš 12.500EUR) – sunkus nusikaltimas (laisvės atėmimas nuo 2 iki 8 m.).

Kyšio dalykas –

bet kokios turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui (materialios ar nematerialios, turinčios ekonominę vertę rinkoje ar tokios vertės neturinčios) forma išreikštas neteisėtas ar nepagrįstas atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus.

Kuom dovana skiriasi nuo kyšio?

Kyšių formos

Automobilis

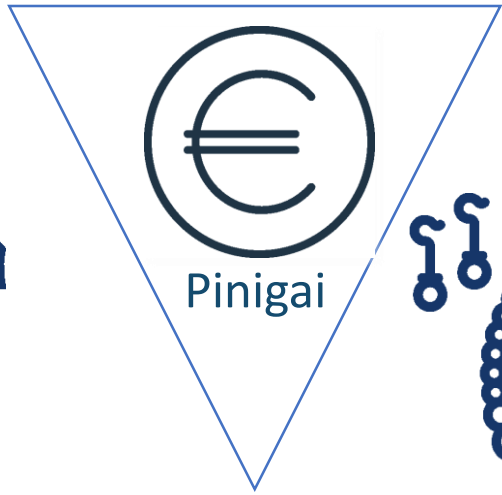

Pinigai

Brangūs papuošalai

Kelionė į egzotišką šalį

Sutartis darbams atlikti

Papirkimas (227 str.)

Tas, kas tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką:

- **pasiūlė duoti kyšį;**
- **pažadėjo duoti kyšį;**
- **susitarė duoti kyšį;**
- **davė kyšį**

valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens:

- **teisėtą veikimą ar neveikimą** vykdant įgaliojimus,
- **neteisėtą veikimą ar neveikimą** vykdant įgaliojimus.

Nusikaltimas laikomas baigtu nuo bent vienos iš paminėtų alternatyvių veikų atlikimo momento.
Subjektas – pakaltinamas asmuo, vyresnis nei 16 m.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės

Kyšį pasiūlęs ar davęs asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu:

- kyšio iš jo buvo reikalaujama ar provokuojama duoti kyšį,
- jis, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs ar pažadėjęs duoti arba davęs kyšį, per įmanomai trumpiausią laiką, bet ne vėliau negu iki jo pripažinimo įtariamuoju, *savanoriškai* apie tai pranešė teisėsaugos institucijai.

BK 226 str. 6 d. ir BK 227 str. 6 d.

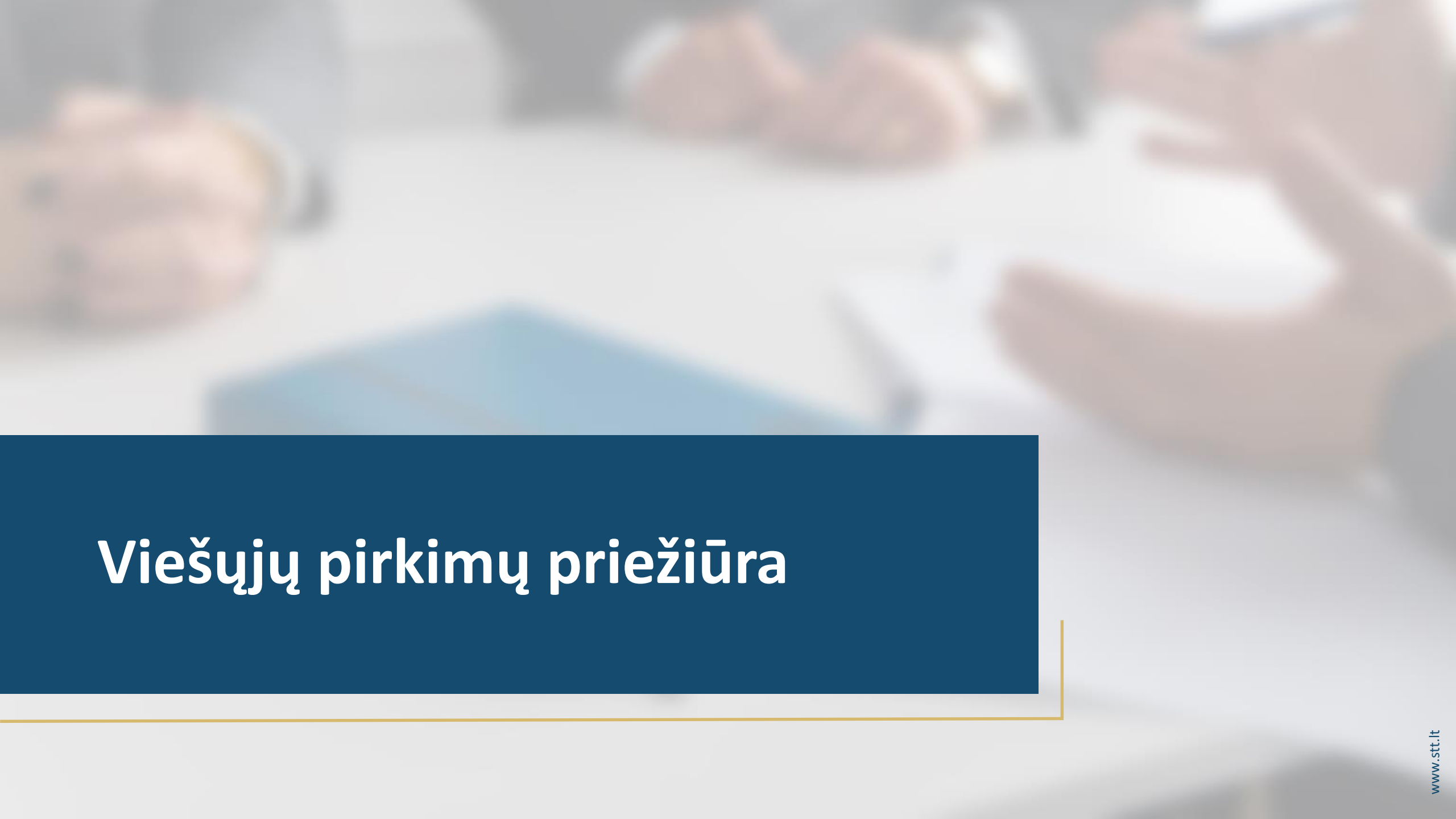

Viešųjų pirkimų priežiūra

Viešasis pirkimas – perkančiosios organizacijos atliekamas prekių, paslaugų ar darbų įsigijimas su pasirinktu (pasirinktais) tiekėju (tiekėjais) sudarant viešojo pirkimo – pardavimo sutartį (sutartis).

Išorinė viešųjų pirkimų priežiūra

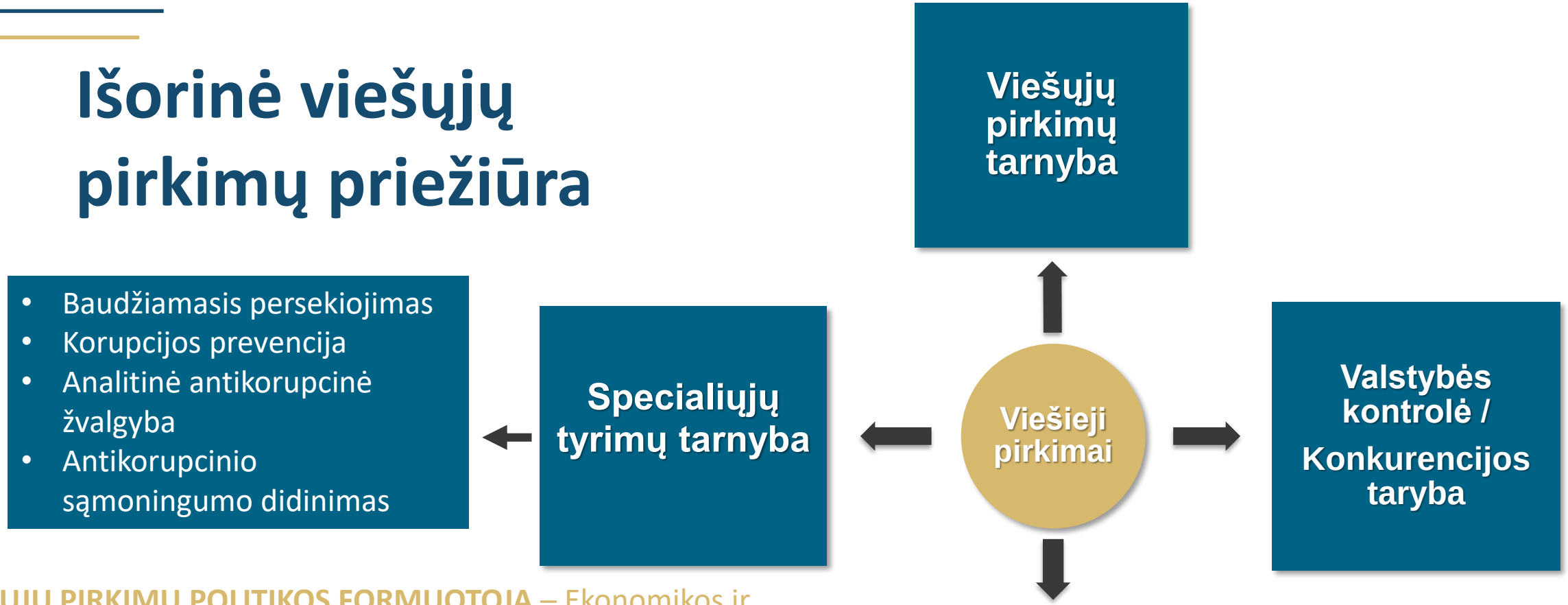

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ POLITIKOS FORMUOTOJA – Ekonomikos ir inovacijų ministerija

POLITIKOS ĮGYVENDINTOJAI:

- Viešųjų pirkimų tarnyba
- Pirkimų dalyviai (pirkimų vykdytojai, tiekėjai)
- Centrinės perkančiosios organizacijos

Esant teisminiams ginčams, sistemą papildo įvairių instancijų teismai, aiškinantys Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas ir prisidedantys prie viešųjų pirkimų praktikos formavimo.

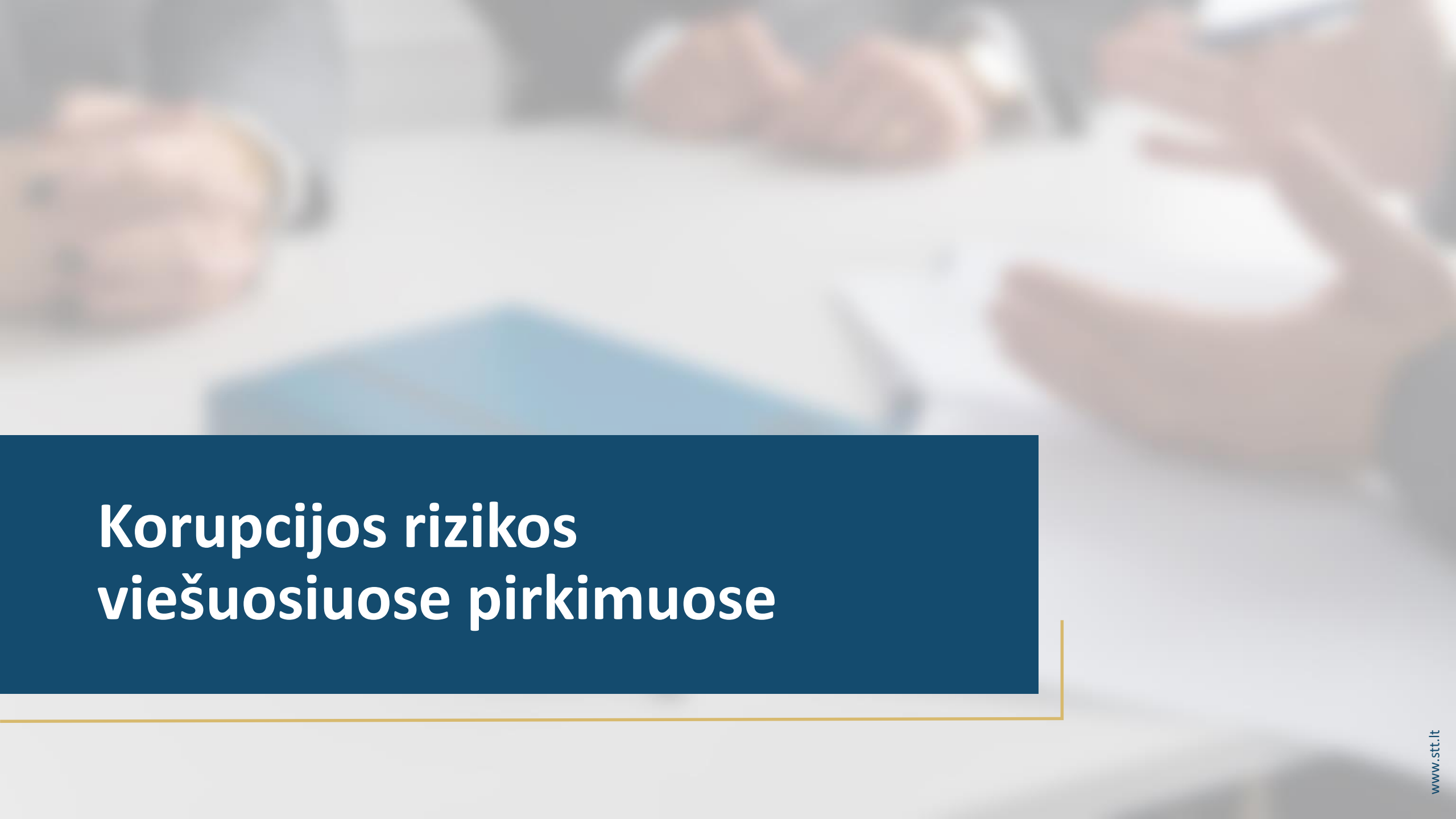

Korupcijos rizikos viešuosiuose pirkimuose

Netinkamai vykdomų viešųjų pirkimų pasekmės

- Neigiamas poveikis ekonomikai;
- Valstybės ir savivaldybių lėšų švaistymas;
- Poveikis verslo subjektams (eliminuojamos mažos įmonės);
- Silpnėjanti konkurencija;
- Prastėjantis ūkio subjektų valdymas.

Korupciniai mechanizmai viešuosiuose pirkimuose (1)

- Kvalifikacinių reikalavimų ir techninės specifikacijos pritaikymas konkrečiam tiekėjui;

- Informacijos apie pirkimus nutekinimas ar tiekėjų įtraukimas į pirkimo sąlygų rengimą;

- Pirkimo poreikį (būtinumą, pagrįstumą) pagrindžiančių dokumentų klastojimas;

- Nebūtinų prekių, darbų ar paslaugų pirkimas;

Korupciniai mechanizmai viešuosiuose pirkimuose (2)

- Įmonių (tiekėjų) konkurenciją ribojantys (karteriniai) susitarimai;

- Pirkimuose proteguojami tiekėjai, kurie yra perkančiosios organizacijos vadovų šeimos nariai ar patys yra įmonių akcininkai;

- Vidaus sandorių pagalba proteguojami „reikalingi“ subjektai;

- Darbų ir paslaugų „priėmimas – perdavimas“ realiai jų neatlikus.

Viešųjų pirkimų skaidrumas

Situacijų, susijusių su viešaisiais pirkimais, paplitimo vertinimas

Valstybės tarnautojų nuomonė

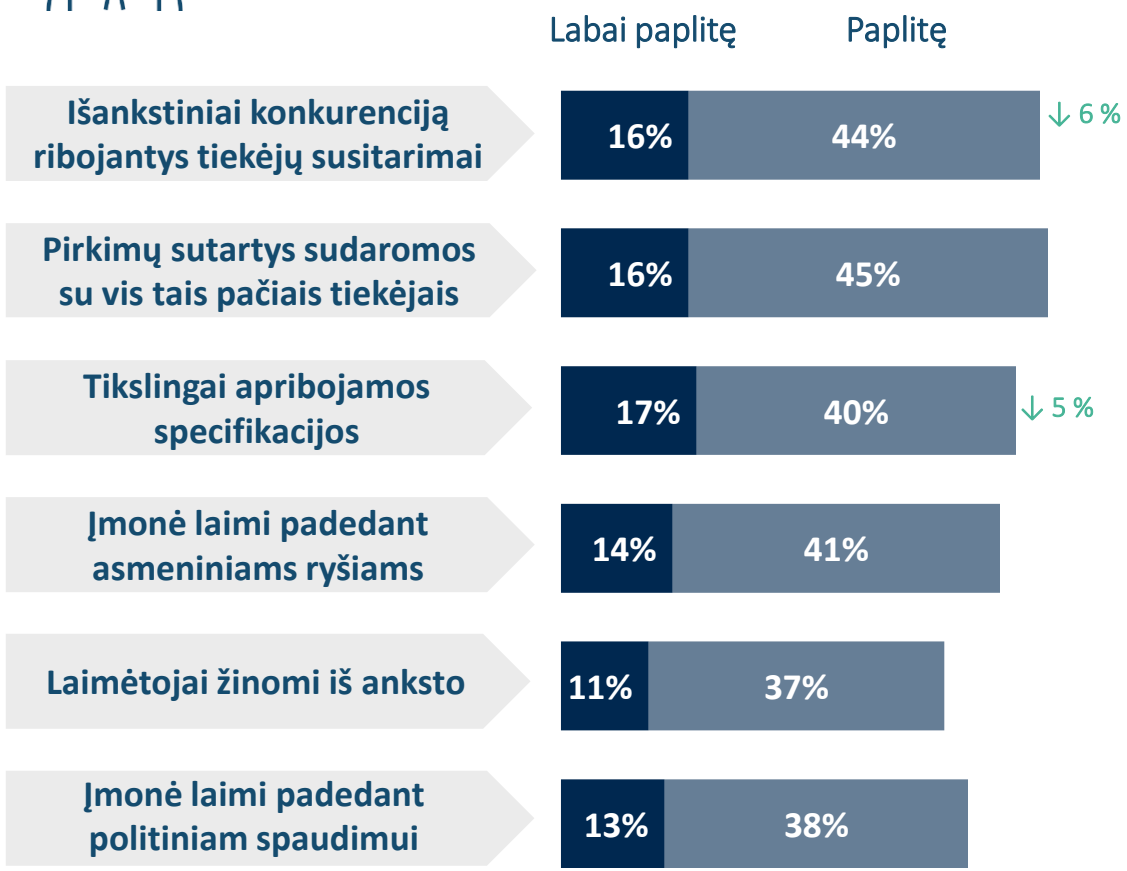

Susidūrimas su situacijomis, dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose

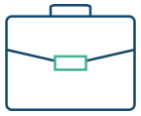

Įmonėms dalyvaujant pirkimuose teko susidurti su situacijomis

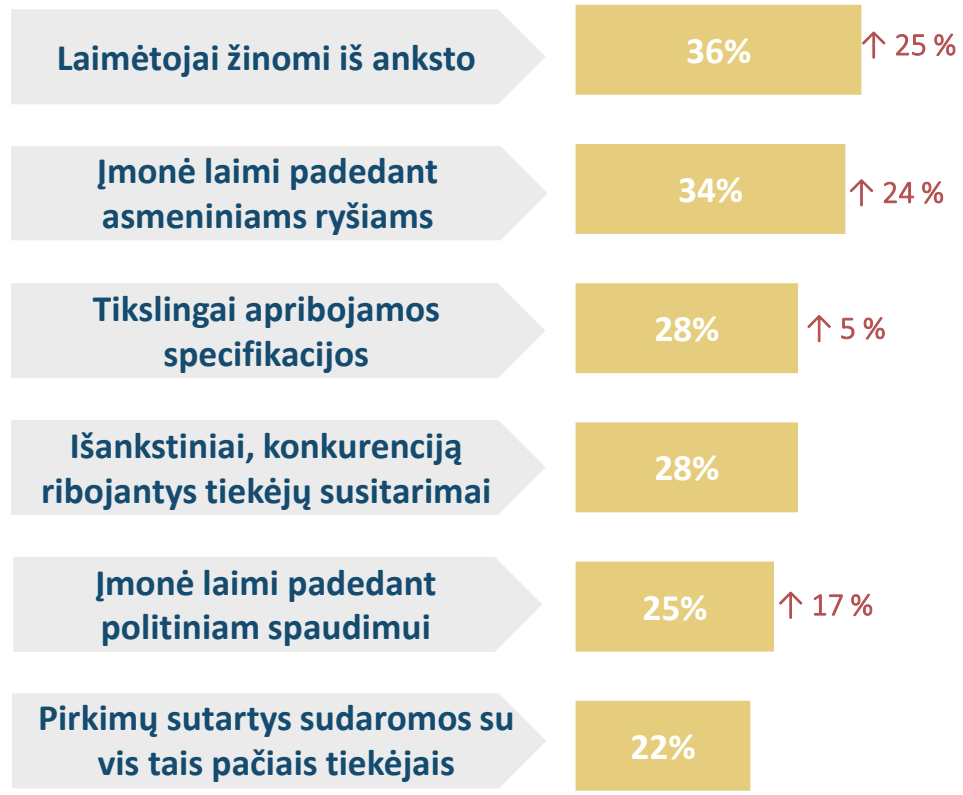

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai, lyginant su 2022 m.

Įmonių imtis – 141

Savivaldybių institucijų korumpuotumo vertinimas

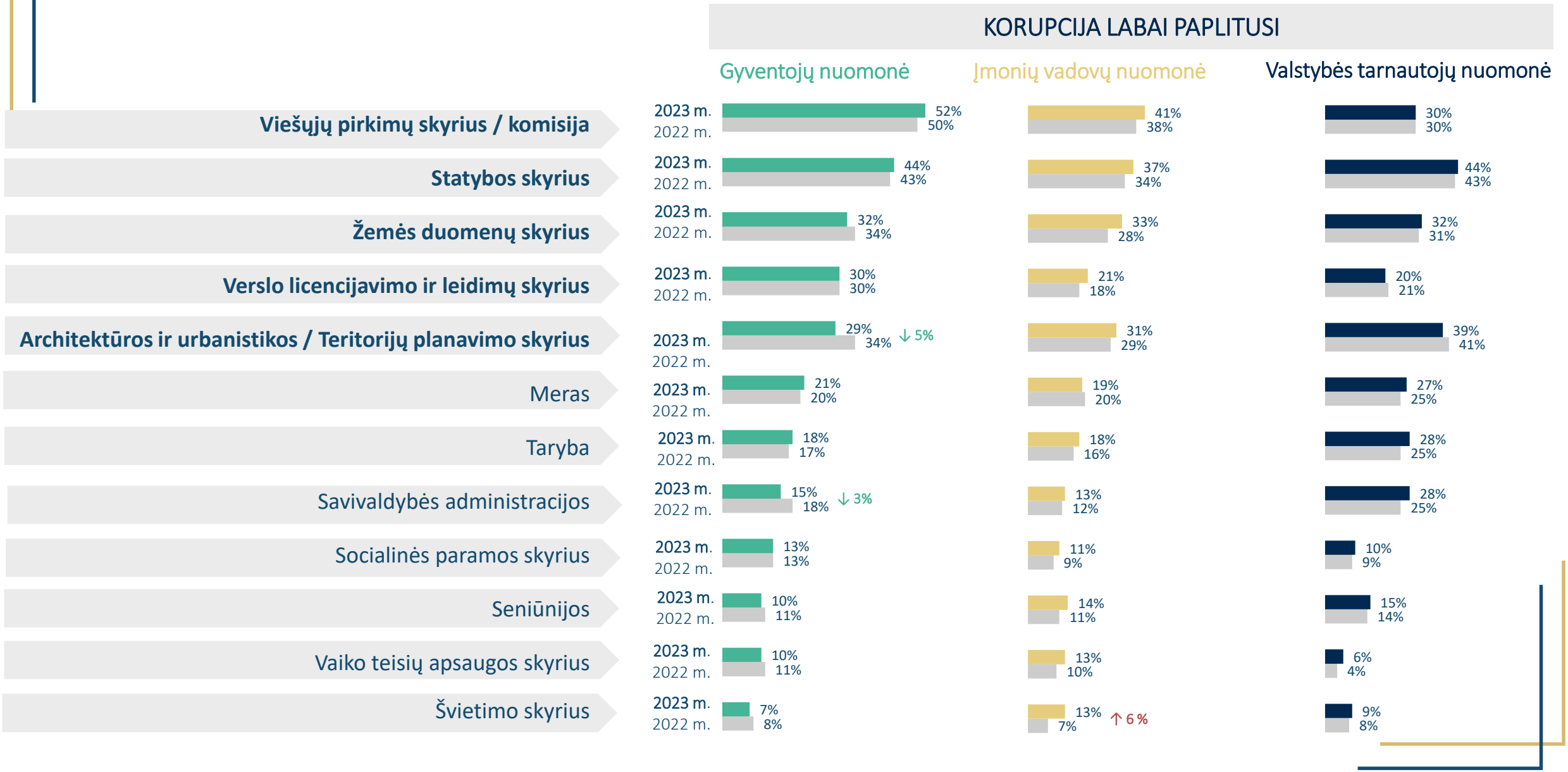

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai, lyginant su 2022 m.

Interesų konfliktas viešuosiuose pirkimuose

Pirkimuose kylantiems interesų konfliktams priskiriami **atvejai, kai perkančiosios organizacijos** ar pagalbinės pirkimų veiklos paslaugų teikėjo **darbuotojai**, Komisijos nariai ar ekspertai, stebėtojai, **dalyvaujantys pirkimo procedūroje** ar galintys daryti įtaką jos rezultatams, **turi** tiesioginį ar netiesioginį finansinį, ekonominį ar kitokio pobūdžio **asmeninį suinteresuotumą, galintį pakenkti jų nešališkumui ir nepriklausomumui pirkimo metu*.**

*LR viešųjų pirkimų įstatymo 21 str. 1 d.

Konfidencialumo pasižadėjimas ir nešališkumo deklaracija

Perkančioji organizacija, siekdama užkirsti kelią pirkimuose kylantiems interesų konfliktams, **turi reikalauti, kad kiekvienas pirkimuose dalyvaujantis asmuo pirkimo procedūrose dalyvautų** ar su pirkimu susijusius sprendimus priimtų **tik prieš tai pasirašęs konfidencialumo pasižadėjimą** ir Viešųjų pirkimų tarnybos kartu su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija nustatytos formos **nešališkumo deklaraciją**.

Privačių interesų deklaravimas

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 4 straipsnio 3 dalies 8 punktas **numato pareigą deklaruoti privačius interesus:**

- ✓ perkančiosios organizacijos ar perkančiojo subjekto **vadovams**,
- ✓ **pirkimų komisijų nariams**,
- ✓ paskirtiems atlikti supaprastintus pirkimus asmenims (**pirkimų organizatoriams**),
- ✓ **ekspertams**,
- ✓ **pirkimų iniciatoriams**.

Interesų konfliktų valdymas

- ✓ Organizacija turi **užtikrinti** nuolatinę **darbuotojų privačių interesų deklaracijų turinio kontrolę. Parengti** ir teikti **išankstines rašytines rekomendacijas**, kaip darbuotojai privalo elgtis kiekvienu konkrečiu atveju.
- ✓ Organizacijose turi būti **reglamentuota** darbuotojų **nusišalinimo** nuo sprendimų, galinčių kelti interesų konfliktų situacijas, **tvarka**.
- ✓ Organizacijos turi **užtikrinti, kad** pirkimo **procese nedalyvautų asmenys**, kurie yra **susiję su** potencialiais arba jau pasiūlymus pateikusiais **pirkimo dalyviais**.
- ✓ Organizacijos ir jų darbuotojai **neturėtų priimti jokių dovanų** iš pirkimų dalyvių, laimėtojų, jų partnerių.
- ✓ Organizacijose turi būti skiriamas **dėmesys darbuotojų švietimui**.

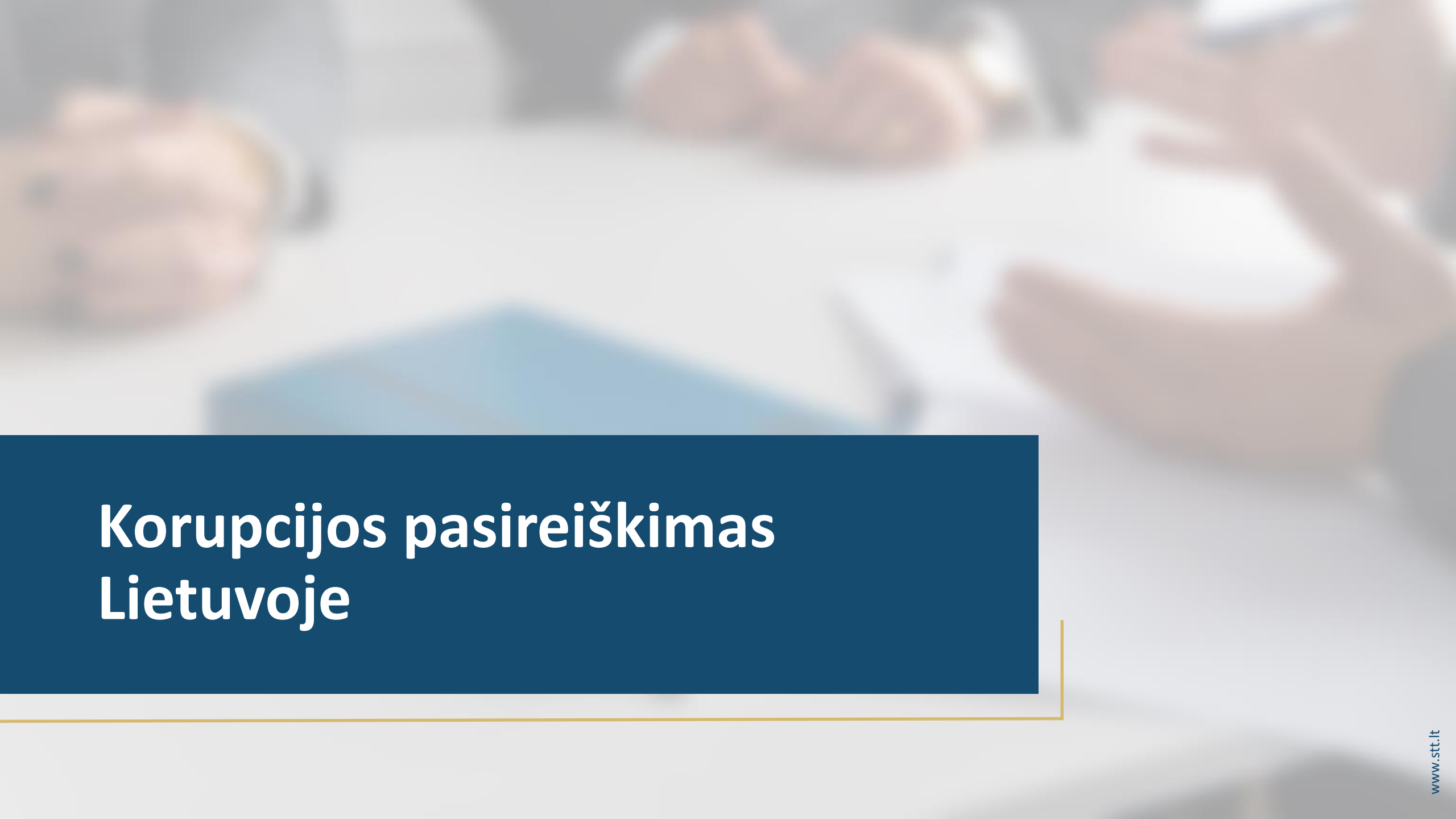

Korupcijos pasireiškimas Lietuvoje

„Lietuvos korupcijos žemėlapis 2023/2024“

Tyrimo pradžia – 2001 m.

Inicijuotas „Transparency International“ Lietuvos skyriaus, nuo 2011 m. – koordinuojamas STT.

Tyrimo dalys: korupcijos suvokimas, korupcinė patirtis ir antikorupcinis potencialas.

Tikslinės grupės: gyventojai, įmonių vadovai ir valstybės tarnautojai.

Respondentų skaičius:
1001 gyventojai,
503 įmonių vadovai,
1374 valstybės tarnautojai.

Korupcijos suvokimas

Korupcijos paplitimo suvokimas

KORUPCIJA – LABAI RIMTA PROBLEMA LIETUVOJE

Gyventojai	Įmonių vadovai	Valstybės tarnautojai
37 %	24 %	28 %
5 vietoje	9 vietoje ↓2	7 vietoje ↓2
tarp kitų problemų	tarp kitų problemų	tarp kitų problemų

Korupcijos masto kaitos vertinimas

PER PRAĖJUSIUS 1 METUS, KORUPCIJOS MASTAI:

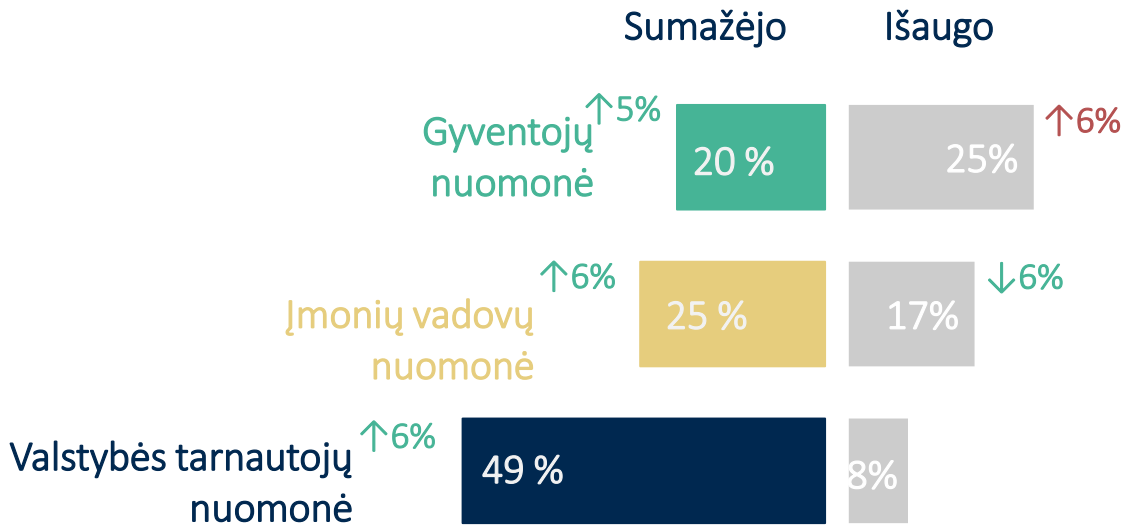

KORUPCIJA – PROBLEMA VEIKTI VERSLUI LIETUVOJE

10 % Įmonių vadovų teigia, kad korupcija – labai rimta problema jiems vykdant veiklą Lietuvoje

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai, lyginant su 2022 m.

Labiausiai paplitusios korupcijos formos

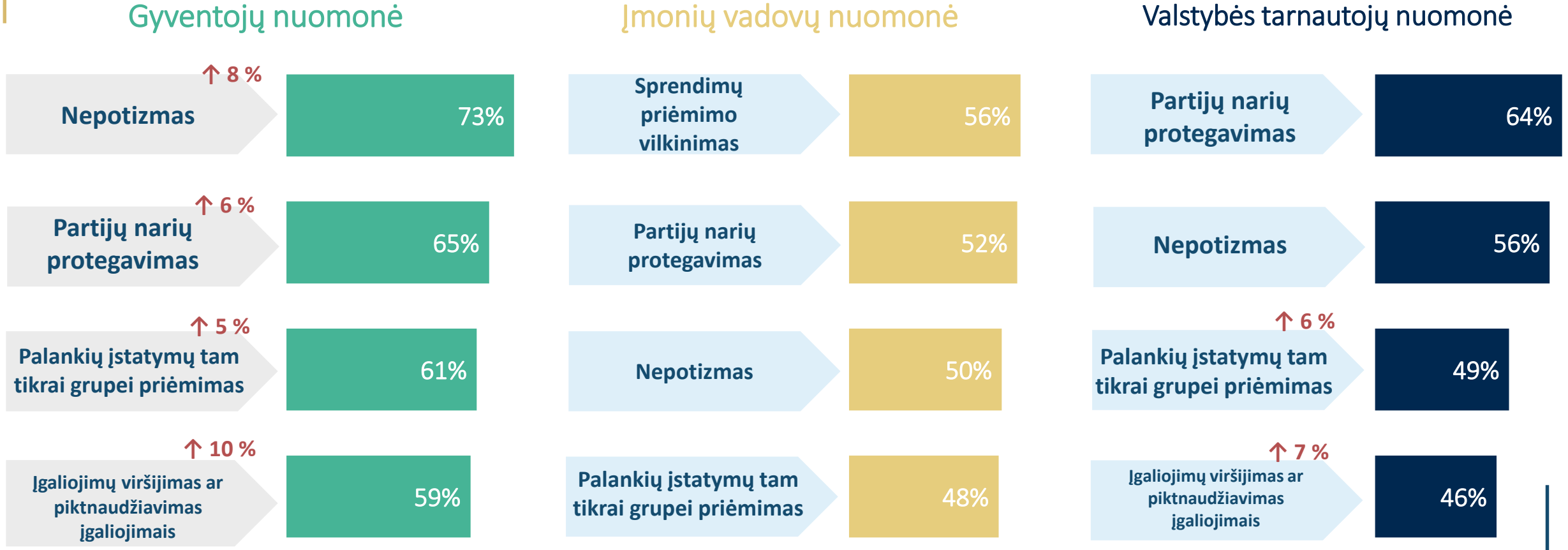

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai, lyginant su 2022 m.

Korupcijos paplitimo institucijose vertinimas

INSTITUCIJŲ / SRIČIŲ KORUMPUOTUMO VERTINIMAS

Įvardinkite 5 institucijas, kurios, jūsų nuomone, šiuo metu Lietuvoje yra labiausiai korumpuotos

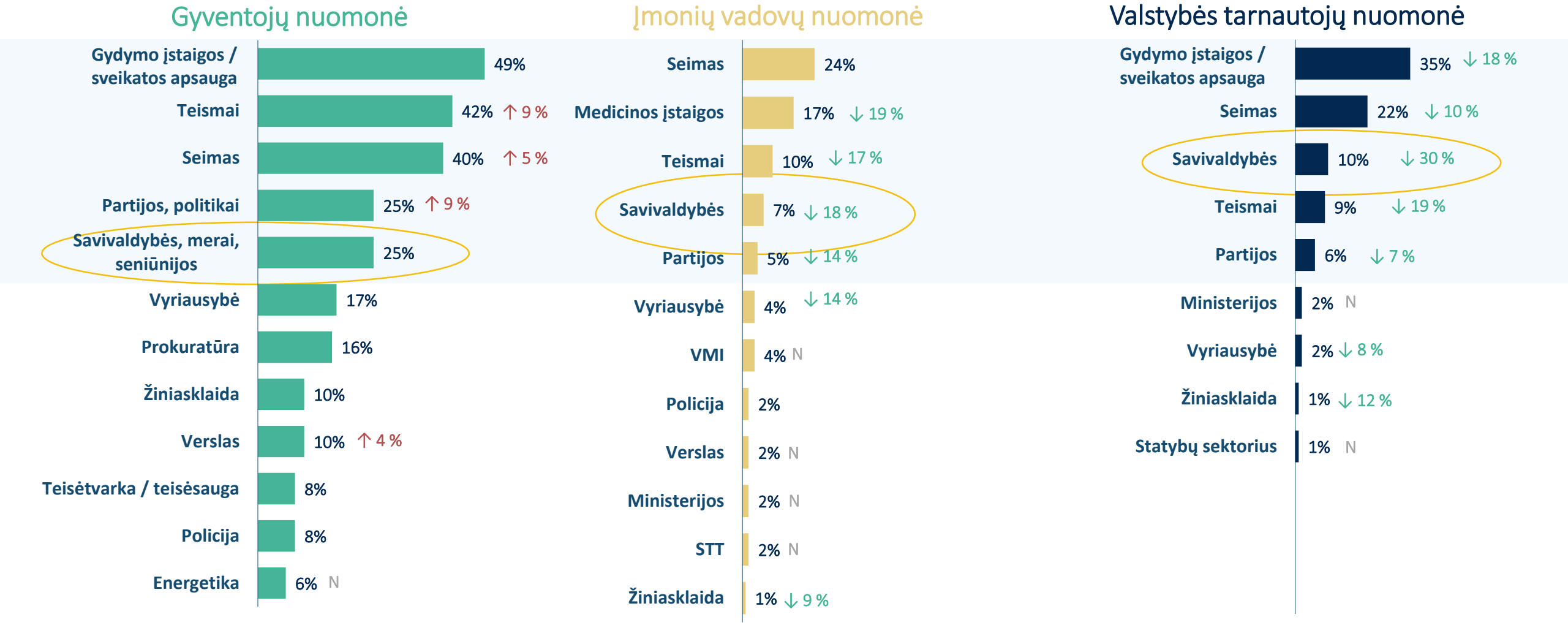

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai, lyginant su 2022 m.

Korupcinė patirtis

Korupcijos patirtis

Per pastaruosius 12 mėn. teko duoti kyšį

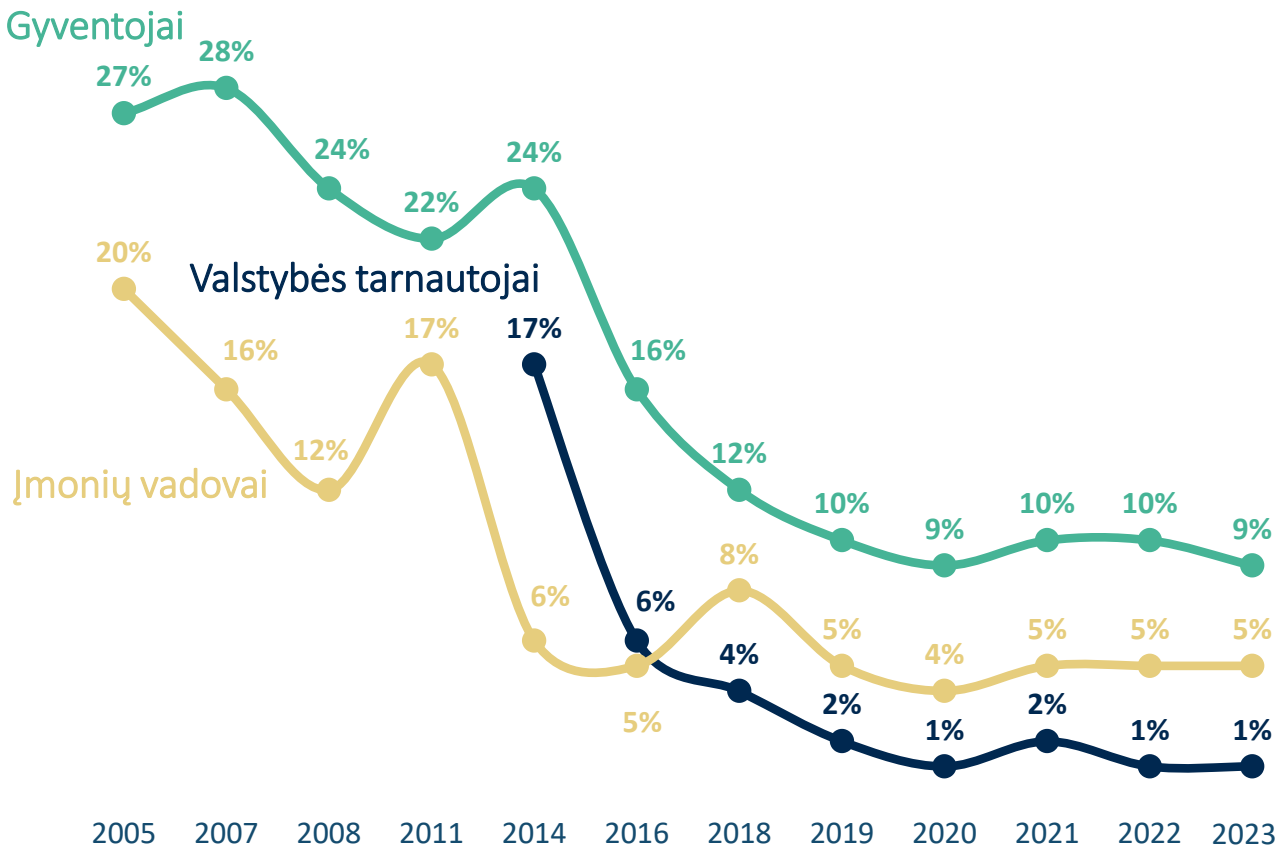

Kyšininkavimo indeksai: TOP 3

Dažniausiai kyšių iš gyventojų *reikalavo*:
per 3 m. laikotarpį susidūrę su institucija respondentai***

	2023 m.	2022 m.	2021 m.	2020 m.	2016 m.
RESPUBLIKINĖS LIGONINĖS / KLINIKOS*	12 %	22 %	23 %	16 %	40 %
MIESTO, RAJONO LIGONINĖS*	9 %	18 %	22 %	15 %	36 %
AUTOMOBILIŲ TECH. APŽIŪROS ĮMONĖS / CENTRAI*	9%	9%	10%	8%	13%

Dažniausiai kyšių iš verslo atstovų *reikalavo*:
per 3 m. laikotarpį susidūrę su institucija respondentai***

	2023 m.	2022 m.	2021 m.	2020 m.
APYLINKIŲ TEISMAI**	3 %	4 %	4 %	7 %
SAVIVALDYBIŲ ADMINISTRACIJOS*	2 %	7 %	3 %	1 %
SAVIVALDYBIŲ STATYBŲ SKYRIAI**	2 %	6 %	4 %	8 %

**Institucijose, kur reikalus per penkerius metus tvarkė bent 100 respondentų*
***Institucijose, kur reikalus per penkerius metus tvarkė 30-99 respondentai*
****2023m. tyrime vertintas 3 m., ankstesniuose – 5 m. laikotarpis*

Pranešimo apie korupciją potencialas

Pranešimas apie korupciją

GYVENTOJAI

58 % Žino, kur pranešti

13 % ↓ 4% Pranešty

5 % ↓ 9% Pranešė

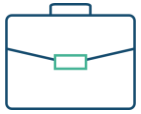

ĮMONIŲ VADOVAI

71 % ↓ 5% Žino, kur pranešti

26 % Pranešty

20 % ↑ 13 % Pranešė

VALSTYBĖS TARNAUTOJAI

71 % ↓ 18% Žino, kur pranešti

50 % ↓ 16% Pranešty

14 % ↓ 10% Pranešė

Nepranešimą pateisinančios priežastys

Prašau išsirinkti tris priežastis, kurios galėtų pateisinti nutylėjimą apie kyšio davimą ar paėmimą

Gyventojai

Nėra prasmės, nes nenuteis	56% ↑ 10 %
Pranešę nukenčia skaudžiausiai	48%
Nežino kur pranešti	34% ↑ 19 %

Įmonių vadovai

Pranešę nukenčia skaudžiausiai	48%
Nėra prasmės, nes nenuteis	37%
Visi žino, niekas nepraneša	29%

Valstybės tarnautojai

Pranešę nukenčia skaudžiausiai	44% ↑ 15 %
Nėra prasmės, nes nenuteis	42% ↑ 19 %
Nėra įsitikinę, kad tai korupcija	38% ↑ 7 %

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai, lyginant su 2022 m.

Naudingi šaltiniai

STT E. mokymo platforma

- Viešajam ir privačiam sektoriams bei visuomenei;
- Pasiekiama bet kur ir bet kada;
- Aktualiausia informacija vienoje vietoje;
- Išduodami sertifikatai liudijantys kvalifikacijos kėlimą;
- Nemokama.

Daugiau informacijos – emokymai.stt.lt

Mokymų temos:

1. Korupcijos samprata,
2. Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos,
3. Interesų konfliktai,
4. Dovanų politika,
5. Pranešėjų apsauga,
6. Sveikatos apsauga,
7. Viešieji pirkimai,
8. Savivalda,
9. Privatus sektorius,
10. Tarptautinis papirkinėjimas,
11. Tarptautinis papirkinėjimas (*anglų k.*),
12. Personalo patikimumo užtikrinimas,
13. Nacionalinė antikorupcinė sistema,
14. Korupcijos prevencija visuomenei,
15. Ūkio subjektų priežiūra,
16. Švietimo įstaigos.

STT antikorupcinio švietimo vaizdo paskaitos

Temos:

- *Įvadinė paskaita*
- *Dovanų politika*
- *Interesų konfliktai*
- *Viešieji pirkimai*
- *Pranešėjų apsauga*
- *Sveikatos apsauga*
- *Užsienio pareigūnų papirkimas*

Paskaitas rasite STT „Youtube“ kanale: https://www.youtube.com/@sttspecialiujutyrimutarnyb8123

Ką galime padaryti patys?

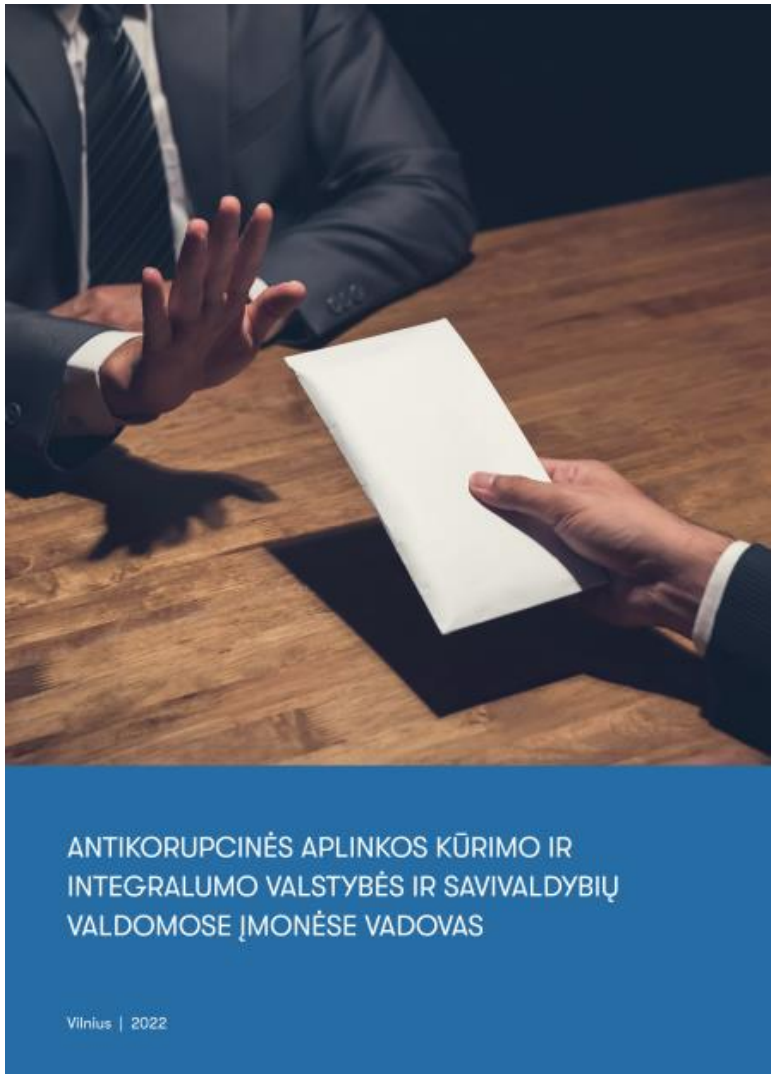

Skaidrumo akademija skaičiais

32	36	43	13705
Dalyviai	Mentoriai	Renginiai	Dalyviai renginiuose

Tai gerosios antikorupcinės praktikos mainų vieta, kur didžiausią patirtį sukaupę ir aukščiausią kompetenciją turintys skaidrumo standartų ekspertai dalijasi patirtimi ir patarimais, kaip organizacijoje kurti korupcijai atsparią aplinką.

Skaidrumo akademijos organizatorius – Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba.

Skaidrumo akademijos gerųjų patirčių mainus inicijuoja Lietuvos Respublikos Prezidentas

Kaip pranešti apie korupciją?

Atvykti į **STT atstovybę**

Skambinti
(8 5) 266 3333

Rašyti el. paštu
pranesk@stt.lt

Pranešti internetinėje svetainėje
www.stt.lt

www.stt.lt

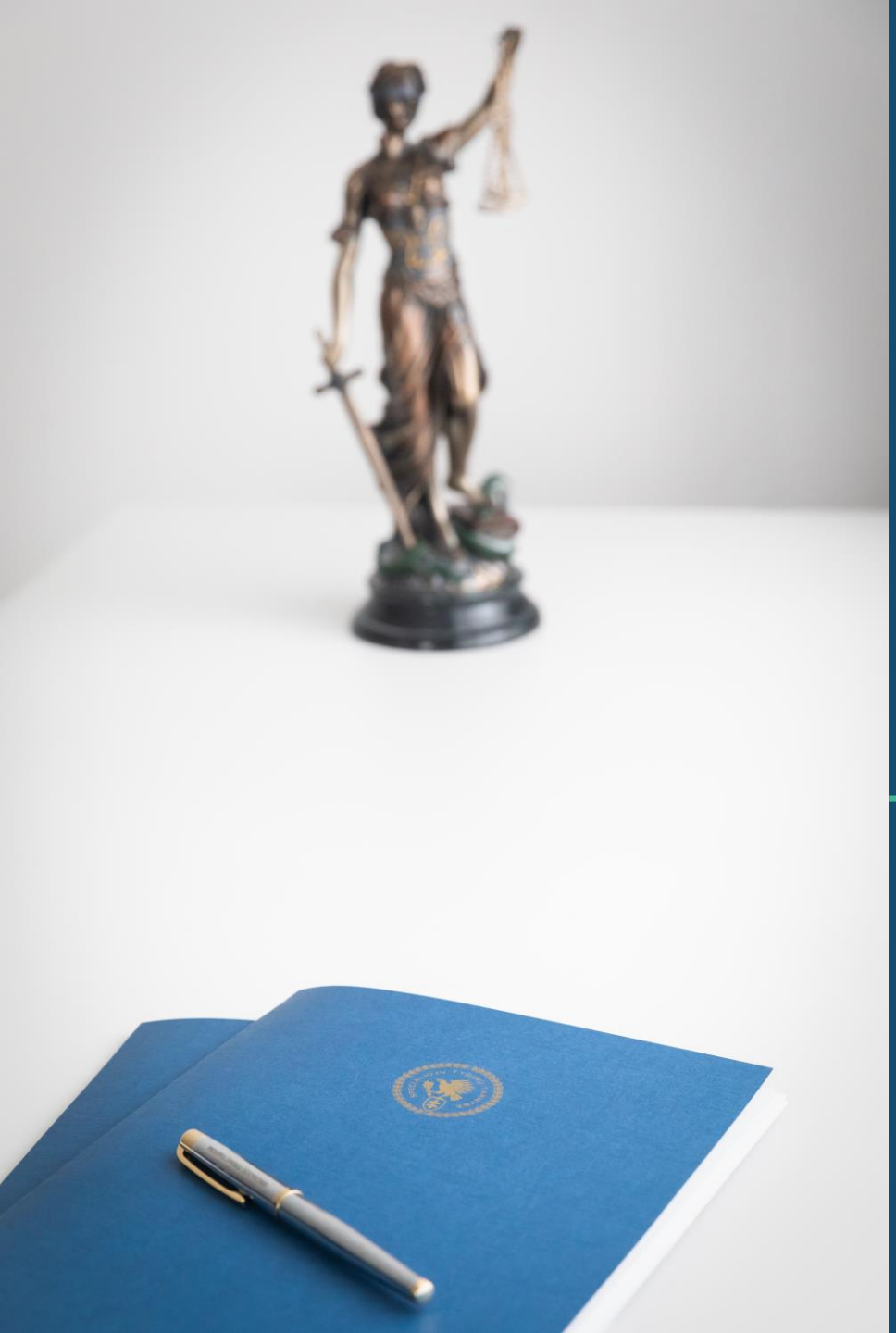

Klausimai?

Daugiau Informacijos:

Ačiū už dėmesį!

Daina Paštuolienė
Vyriausioji specialistė
Antikorupcinio švietimo skyrius
El. paštas: daina.pastuoliene@stt.lt
Tel. +37068713736